

Fazakas Sándor

Debreceni Református Hittudományi Egyetem

Teológia, mint az egyház tudománya a Református Szemle 100 évének tükrében

Rendszeres teológiai értékelés

Ha valaki a differenciált teológiai diszciplínák (dogmatika, etika, hitvallásismeret) gyűjtőfogalmának értelmében keresi a rendszeres teológia ismérveit és ennek alapján vizsgálja a Református Szemle 100 évét, csalódnia fog. Néhány kivételtől eltekintve ugyanis a cikkek, tanulmányok és értekezések nem leíró módon veszik számba pl. a krisztológia vagy pneumatológia, kozmológia vagy antropológia nagy kérdéseit,¹ nem is dogmatikai és etikai rendszerek ismertetésében látják fő feladatát, hanem *normatív módon* értelmezve a rendszeres teológiát kritikai módon kívánnak számot adni arról, hogy mit jelent Isten és ember előtt *egyházként* élni. Ez adja meg a kezdetben hetilapként, később havonta háromszor, majd kétszer megjelenő kiadványként, végül küldetését havilapként teljesítő, napjainkban viszont tudatosan a tudományos szakfolyóirat szerepét betöltő folyóirat értékét, s ez a program bizonyítja továbbra is létjogosultságát. Feladatát abban látta – ahogyan *Juhász István* a Szemle 50 éves küldetését értékelve 1958-ban fogalmaz –, hogy „időszerű kérdések feldolgozásával és a közvélemény formálásával előtte járjon az egyházkormányzati döntéseknek” és megvilágítsa a meghozott döntések teológiai gyökereit, egyházépítő hozzáadékát.²

A rendszeres teológia – és az egész teológia – feladata nem lehet más, mint számadás a keresztyén hit aljáról, lényegéről és gyakorlati megvalósulásáról a világ előtt, mintegy a péteri intelm értelmében: „...legyetek készen mindenkor számot adni mindenkinnek, aki számon kéri tőletek a bennetek élő reménységet.”(1Pt 3,15) Ennek a munkának helye és színtere az egyház felelős és kommunikatív közössége – ahogyan Joachim Zehner *A rendszeres teológia kézikönyve* című munkájában megállapítja³ –, és abban nyújt segítséget, hogy a Kijelentésből táplálkozó hit az egyház közösségében, a társadalomban és a tudományok akadémiái fórumán, vagyis a nyilvánosság horizontján, megfogalmazásra kerüljön. A Református Szemle *a teológia olyan egységes látásáról* és szemléléséről tesz bizonyosságot, amely a különböző teológiai rész tudományok *belső összefüggéseit* keresi, és igyekszik a történelmi, dogmatikai és etikai, exegetikai és bibliai teológiai, végül gyakorlati teológiai kompetenciákat keretbe foglalni. Innen érthető, hogy az

¹ Ilyen kivételek pl.: Tankó Béla tanulmánya a 19. sz. etikai válságairól (Református Szemle 1912, 31–34), *Barth Egyházi Dogmatikájának* összefoglaló ismertetése (Geréb Pál, *RSZ* 1988/2 – 2003/1), a Heidelbergi Káté és Barth dogmatikája közötti összefüggések vizsgálata (Juhász Tamás, *RSZ* 1972/6) vagy az 1536-os Intitúció ó- és újszövetségi hivatkozásainak számbavétele, egyháztana, pneumatológiája és etikája (*RSZ* 1986/3).

² Juhász István: A Református Szemle ötven éve, 1908–1958. In: *RSZ* 1958/7, (199–210), 200.

³ Zehner, Joachim: *Arbeitsbuch Systematischer Theologie*. Eine Methodenhilfe für Studium und Praxis. Chr. Kaiser/Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh 1998, 13.

olvasó a sajátosan rendszeres teológiai reflexiókat gyakran a homiletikának vagy a bibliai teológiának szentelt tanulmányokban fedezi fel – mondhatjuk így is: a különböző részdiszciplínák gazdagításának szánt tanulmányok rendszeres teológiai megalapozottsággal íródnak! Így lesz a rendszeres teológia a Szemlében – G. Sauter megállapítására emlékeztetve – az összes „teológiai funkciók funkciója”.⁴

A „teológia, mint az egyház kritikai funkciója” iránti igény mögött nem nehéz felfedezni Erdélyben a 20. század 20-as éveitől tért hódító barthi teológia hatását,⁵ amely hosszú időre meghatározta a lap irányát. Ez az irány, később, a II. világháborút követően, a politikai-társadalmi kontextus változásai közepette sem változott – Juhász István szerint „semmi olyan körülmény nem merült fel”, amely a hitvallásos teológia „igazságát elhomályosította volna”.⁶

Maradandó értékei e felismerésnek a Református Szemle tükrében a következők:

1. Az Ige és az egyház kapcsolata

Valóban, az egyház belmissziói lehetőségeinek és társadalmi szerepvállalásának II. világháborút követő elvesztésével egyre tudatosabb lesz az egyház igehirdetésére és a tanításra való figyelés, ezzel párhuzamosan pedig a lelkészi és egyéb egyházi tisztségek tartalmának átgondolása. Ez viszont nem jelenti azt, hogy a II. világháborút megelőző időszakban ne lett volna az igehirdetés és a tanítás ügye kulcsfontosságú – csak éppen más szinten, más összefüggésben tevődött fel a kérdés. Ez pedig az *elméleti teológia* és a *gyakorlat viszonya!*

Mindkettőre, az egyház kerügmaticai tisztére, valamint a tudományos teológia és gyakorlati szolgálat kapcsolatára érdemes figyelni egy olyan korban, amikor – a rendszerváltást követően – újból megnyíltak az egyház számára a lehetőségek a társadalmi szerepvállalás terén. Akkor, amikor szerteágazó missziói feladatok, iskola- vagy más intézményfenntartói kötelezettségek, társadalmi szervezetekben való szerepvállalás köti le a lelkészek idejét és figyelmét, újból tudatosítani kell: a lelkipásztori tiszt elsősorban igehirdetői tiszt! Minden időben formálják a hivatásképet a szolgálatot végzők tapasztalatai, az egyház struktúrája, a társadalmi elvárások⁷ – de a lelkészi tiszt kerügmaticai meghatározása mögött az az ekléziológiai meggyőződés áll, miszerint a prédikáció nem egyszerűen a kultusz vagy a liturgia alkotórésze, hanem a „predikáción épül fel a gyülekezet”⁸ maga: az egyház *creatura verbi*. Ez a dialektika-teológia hatását tükröző ekléziológiai látás újból csak a teológia egységes szemléletét, a diszciplínák belső összefüggései iránti igényt bizonyítja, amint azt Nagy József 1936-ban írt magántanári érte-

⁴ Sauter, Gerhard: Art. Dogmatik I. In: *Theologische Realenzyklopädie* (TRE) Bd 9. Berlin–New York 1982 (41–47), 55.

⁵ Ld. ehhez: Ferencz Árpád: *Der Einfluss der Theologie Karl Barths auf die Reformierte Kirche Rumäniens*. Theologischer Verlag Zürich 2005.

⁶ Juhász I.: *i. m.* 209.

⁷ Ld. ehhez a legújabb egyház- és hivatásszociológiai kutatásokat és tudományos értekezéseket a lelkipásztori egzisztencia alakulásáról: Becker, Dieter – Dautermann, Richard [Hg.]: *Berufszufriedenheit im heutigen Pfarrberuf*. Ergebnisse und Analysen der ersten Pfarrzufriedenheitsbefragung in Korrelation zu anderen berufssoziologischen Daten, Frankfurt aM. 2005. – Karle, Isolde: *Der Pfarrberuf als Profession*. Eine Berufstheorie im Kontext der modernen Gesellschaft, Gütersloh 2001. – *Lelkészkép és lelkészképzés*. A Tiszántúli Református Egyházkerület Teológiai Bizottságának kérdőíves felmérése (vez. Fazakas Sándor), 2005. Munkaanyag, kézirat.

⁸ Nagy József: A dialektika teológia és Kálvin homiletikai kritikai szempontjai. In: *RSZ* 1936/11 (167–181), 172.

kezése is leszögezi: a homiletika a dogmatikában találja meg igazi alapját, a prédikáció lényegéről csak a dogmatikával való szoros kapcsolatban lehet beszélni, a homiletika alapproblémája a teológia alapproblémája: arról való tanítás, hogy mi az Isten Igéje...⁹

Az a rendszeres teológiai, közelebbről ekléziológiai alapállás hatja át a vonatkozó tanulmányok nagy részét, hogy az egyház csak a Kijelentés hirdetésének és értelmezésének (tanítás) folyamatában maradhat egyház – ott, ahol Isten szól és Igéjét az emberek meghallják. Ez nem egyszeri esemény, hanem állandó folyamat – az egyház, mint bűnös, tévelygő és igazság tekintetében is tévedő emberek közössége rá van utalva arra, hogy egyházvoltát újból és újból felülvizsgálja, mégpedig úgy, hogy bizonyoságtételét és szolgálatát Isten Igéjének mértéke alá helyezi.

Mindez a Szemle által képviselt teológiai irányultságot a barthi teológia és a Barmeni Hitvallás közelébe helyezi, annak a meggyőződésnek az értelmében, hogy a teológiának csak az egyház szükségszerű, tudományos és kritikus önvizsgálatának eszközeként, az egyház „terében” van értelme – mindig az Isten színe előtt, az ő igéjének mértéke szerint.¹⁰

A teológiának ez a funkcionális meghatározása viszont nem jelentheti azt, hogy a teológia az egyház szolgálólánya lenne pl. egyházpolitikai döntések teológiai köntösbe való öltöztetésének elvárt igényével, vagy fordítva, amikor a teológia kívánja a maga meggyőződését rákényszeríteni az egyházra. Gálfy Zoltán 1993-ban már nagy ívű történeti áttekintés alapján fogalmazza meg az egyház és teológia kapcsolatában a konklúziót: „egyház és teológiai tudomány viszonya a dialektika feszültségében létező viszony”,¹¹ tovább lépés adott történelmi szituációban csak a *status confessionis* felvállalásának alapján érhető el: amikor a teológiának fel kell vállalni „a harcot tegnapi önmagával, a holnapi igazságokért”.¹² Szüksége van erre az önvizsgálatra, mert a legpontosabb teológiai disztingciók és legegységesebb igei elkötelezettség mellett is megtörténhet, hogy a jó dogmatikai megalapozás ellenére az egyház és teológiája korhoz kötött vagy „időszerűnek” feltüntetett szociális követelményekre jut: pl. a béke-szolgálat iránti elkötelezettségre¹³ 1949-től kezdődően, vagy a szocialista állam iránti lojalitás kifejezésére.¹⁴ Mert amennyire irrelevánssá lehet az egyház tudománya a társadalom aktuális problémáira való reflektálás és állandó önvizsgálat nélkül, ugyanúgy fennáll annak veszélye, hogy az időszerű kérdésekre és politikai vagy egyháztársadalmi elvárásokra való figyelés a teológia instrumentalizálását eredményezi. Egy ilyen eszköziesített teológiai és szelektív értelmezés az egyházkép torzulásához vezet¹⁵ – hatásos ellenszer viszont a valóság állandó teológiai reflektálása, az Ige mértékének érvényesítése az elméleti munkában és a gyakorlatban.

⁹ Nagy József: A dialektika teológia és Kálvin homiletikai kritikai szempontjai. In: *RSZ* 1936/11 (167–181), 173.

¹⁰ Vö.: Barth, Karl: *Kirchliche Dogmatik*, Bd. I/1, Chr. Kaiser Verlag München 1932, 1–2.

¹¹ Gálfy Zoltán: Egyház és teológia. In: *RSZ* 1/1993 (3–8), 6.

¹² Uo. 8.

¹³ Juhász I.: *i. m.* 210.

¹⁴ Név nélkül: Augusztus 23. In: *RSZ* 1968/4, 219–221

¹⁵ Bölcskei Gusztáv: Arthur Rich szociális teológiai kriteriológiája és a XX. század második felének magyar református szociális teológiai felismerései. In: *RSZ* 1997/1 (6–12), 11.

2. A reformátori tisztségértelmezés lenyomata

Elmondható, hogy az egyház és teológia/teológia és egyház kapcsolatának kérdése *cantus firmus*ként jelentkezik a Szemle lapjain szinte minden évtizedben, azzal az igény-nyel – ahogy Tőkés István fogalmaz –, hogy „minden gyülekezeti tagban együtt kell jelentkeznie az egyháztagnak és a theologusnak: végül is minden theologus csak egyháztag lehet, amiként minden egyháztagnak theologus-igénnyel kell(ene) élnie”.¹⁶ Több ez egyszerű retorikai fogásnál vagy jámbor egyházépítő szándéknál. A reformátori teológia tisztségértelmezése és az egyetemes papság elve köszön itt vissza, amely már továbbmutat abba az irányba, amely ha még nem is valóság az erdélyi és magyarországi népegyházi keretek között, mint igény és mérték mégsem adható fel. Teológusok és nem-teológusok egyenrangú egyházkormányzati szerepének aktualitásáról van itt szó, amely semmiképpen nem valamely demokratikus vagy népképviselési elv mentén határozná meg a feladatokat és funkciókat; sokkal inkább arról a kybernetikai felismerésről van itt szó, ami a reformátori hitvallásokban és iratokban minden időben kifejezésre jutott, s lenyomata a Szemle lapjain is felfedezhető. Nevezetesen arról, hogy mind a lelkészi, mind a világi tisztségviselőket „ugyanaz az ügy” kötelezi – kellő ismeret, hitbeli nagykorúság és a tanítás tiszta megőrzése nélkül tisztséget vállalni az egyházban nem az egyház épülését, hanem leépülését szolgálja.¹⁷ Ezen nem változtathat az a tény, hogy egyesek teológiai tanulmányokat folytattak, mások nem. Semmit nem veszített e tekintetben aktualitásából az igény, amely a presbiteri szolgálatot őrállói tisztségként értelmezi, amelynek betöltéséhez ismeret, tanítás szükséges. Az *Egyházunk tanítása* c. rovat 1947-től kezdődően ezt a célt kívánta betölteni biblia-ismertető tanulmányok, tartalmi ismertetések, rövid dogmatikai cikkek sorozatával.¹⁸

A református teológia egyik sajátos, pregnáns jellemvonása az „ideológia-kritikai érzékenység”.¹⁹ Ez azt jelenti, hogy bibliai kijelentésbe gyökerező hit nem tűr maga felett semmilyen „hamis tekintélyt” – sem politikai, sem ideológiai vagy gazdasági tekintetben. Az imént említésre került, hogy a Református Szemle lapjain gyakran bukkan az olvasó korhoz kötött szociáletikai következtetésekre – vagyis direkt módon nem jutott szóhoz a teológia ideológia-kritikai töltete. Ezt némiképpen magyarázza a „*modus vivendi*”, főleg a II. világháborút követő időszakban (azért „némiképpen”, mert az „időszerű” etikai konzekvenciák megvonása nem volt feltétlenül kötelező). Viszont mégis kiolvasható a sorok mögött a latens, indirekt módon jelen levő társadalomkritika éppen a reformátori tisztségértelmezés mentén, illetve a fokozatos egyházi testületek választásának és a felelősség megosztásának érvényesítése által.²⁰ Tudjuk, a presbiteri rendszer sajátos magyar református történelmi fejlődésének köszönhetően és egyházi kultúránknak, valamint a partikuláris sajátosságoknak következtében, egyházkormányzati struktúránk nem tükrözi vissza maradéktalanul a reformátori egyházalkotmány rendjét. De vészterhes időkben jól/rosszul mégiscsak működtek gyülekezeteinkben a presbitériumok, ezáltal is kifejezésre juttatva a reformátori alapfelfogást,

¹⁶ Tőkés István: *Theologia az Egyházban – Egyház a teológiában*. In: *RSZ* 1983/1 (14–16), 16.

¹⁷ V.ö.: Ferencz Árpád: *Gondolatok az egyetemes papság kérdéséhez*. In: *RSZ* 2003/3, 271–283.

¹⁸ Juhász I.: *i. m.* 209. – Ld. *Egyházunk tanítása* c. rovatot: *RSZ* 1947/1–2. 6–7., 9; 1948/13–14., 19.

¹⁹ Krieg, Matthias– Zanger-Derron, Gabrielle (Hg.): *Die Reformierten*. Suchbilder einer Identität. Theologischer Verlag Zürich 2002, 38 skk.

²⁰ Ld. Tőkés István: *Munkábadindulás*. In: *RSZ* 1958/4 (97–99), 98.

miszerint az *egyház rendje és hitvallása* megfelelést kell hogy mutasson egymással²¹ – vagy ahogyan Juhász Tamás fogalmazza ezt meg kérdésként és feladatként 1971-es tanulmányában: milyen legyen tartalma és kifejtése egy olyan hitvallásos alapelvnek, amelyik valóban „a hitvallás lényege, központja és célja szerint határozhatja meg a statutumot.”²² Nos, egy ilyen megfelelésnek a keresése és megélése – még az egyház belső ellentmondásai feletti kesergés²³ idején is – tartalmazhat ideológia-kritikai üzenetet pl. diktatúra idején is.

3. A szövetség és a kegyelmi kiválasztás

Ha a református teológiai toposzok után kutatunk a Szemle hasábjain, nem kell sokat keresgelnünk: az *Isten-ember kapcsolatának szövetségként való értelmezése* szembeűnő. Ennek a szövetségnek jegyében két megkerülhetetlen rendszeres teológiai téma kerül időnként napirendre: a *keresztség* dogmatikumának tisztázása, valamint *Isten kegyelmi kiválasztásáról* való eszmélkedés.

A keresztség kérdésfeltevést többnyire – a már említett – gyakorlati szempont, az „egymásnak gyakran ellentmondó felfogások” és a gyakorlati gyülekezeti munkában tapasztalható ellentmondás indokolja – ahogy Dávid Gyula egy lelkésztovábbképző tanfolyamon tartott előadásában említi.²⁴ De nem nehéz felfedezni a polemikus hangvétel mögött a gyermekkeresztség védelmezésének szándékát – szemben a Barth 1947-ban megjelent és ellenérzéseket kiváltó, gyermekkeresztség létjogosultságát kétségbe vonó gondolataival²⁵ –, a katolikus, baptista és adventista álláspontok cáfolatát, vagy a magyarországi református teológiában a 40-es években kialakult hitvalló egyháztagság körül vita²⁶ lecsapódását. Bibliái, hitvallási alapok és teológiatörténeti vonatkozások után a tanulmányok a gyakorlati gyülekezeti szempontok figyelembe vételével tárgyalják a keresztség liturgiai, katekizációs, pojménikai vonatkozásait, majd ezt követően kerül sor a keresztség és az egyháztagság összefüggésének feltárására.²⁷ Bár ez értekezések maradandó érdeme, hogy összefüggéseiben szemléli a szövetség ó- és újszövetségi ígérezeit, nem jelentéktelen a gyakorlati szempontok mérlegelése sem, mivel előkészítik a kérdés napjainkban szükségszerű újrafelvetését: a Krisztus testben keresztség által elnyert *tagság* és az intézményes *egyházhoz tartozás* teológiai és szociológiai szempontjainak reflektálását, egymásra vonatkoztatását.

Az Imre Lajos által felvetett két kérdés²⁸ legalábbis ebbe az irányba mutat.

²¹ Ld.: Imre Lajos: Az egyházkormányzás református alapelvei. In: *RSZ* 1958/5 (139–143), 141. – Vö.: Nagy István: Egyházunk törvényalkotó és fegyelmező munkája. In: *RSZ* 1958/7, 227–232. – László Dezső: Az egyházzól szóló tanítás a református hitvallásokban. In: *RSZ* 1952/1, 7–25.

²² Juhász Tamás: Református egyházi rendtartások hitvallási alapelvei. In: *RSZ* 1971/4 (335–344), 338.

²³ Egyházkormányzás és egyházfegyelem. In: *RSZ* 1964/4, 213–224.

²⁴ Dávid Gyula: A keresztség sákramentuma a hitvallások alapján. In: *RSZ* 2/1952 (44–59), 44.

²⁵ Barth, Karl: *Die kirchliche Lehre von der Taufe*, Zollikon-Zürich 1947.

²⁶ Ld. ehhez: Victor János: Kik lehetnek az egyház tagjai? In: *Élet és Jövő* 1946. október 12. – Bocsor László: Egyháztagságunk kérdése. In: *Szolgálatunk* 1946. július hó. – Főnyad Dezső: Az egyháztagság reformjához. In: *Szolgálatunk* 1947. február hó.

²⁷ Ld. még: Csutak Csaba: Felnőttkeresztség vagy gyermekkeresztség? In: *RSZ* 1958/2, 40–49. – Dávid Gyula: A keresztség sákramentuma. In: *RSZ* 3/1960, 151–161. – Kozma Tibor: A keresztség mint istentisztelet. In: *RSZ* 1960/3, 161–165.

²⁸ Imre Lajos: A keresztség jelentősége a keresztyén életben. In: *RSZ* 1960/3 (165–172), 168–169.

– El lehet-e képzelni, hogy a keresztségből nem fakad keresztyén élet? – Kálvin szerint – mondja Imre Lajos – az ígélet nem mindenki be, csak annak részére válik hatékonyá, aki azt elfogadja. Kálvin szerint nem a keresztség, hanem a hit az üdvözülés feltétele.

– Illetve, el lehet-e képzelni keresztyén életet a keresztség nélkül? – A keresztyén élet megkezdődhet ugyan a keresztség nélkül, de ha igaz hit áll mögötte, akkor ennek következménye lesz a keresztség, mert a növekedéshez, a kegyelemben való élethez szükséges a kegyelem eme záloga és pecsétje.

A keresztség-egyháztagság és egyházépítés összefüggéseinek tisztázása iránti igény vezet tovább tanulmányok egész sorában a *kegyelmi kiválasztás*, illetve *elrendelés* dogmatikumának újraértelmezéséhez. A Kálvinra való hivatkozás gyakran a legkézenfekvőbb. Így pl. Nagy Géza – az egyház empirikus valóságának értelmezésére törekedve – három csoportot különböztet meg, amelyek mint koncentrikus körök által határolt területek, Isten körül egymásban helyezkednek el:

1. a legtávolabbi kör az Istentől legtávolabbi esők, a maguk útján járók; ezekre érvényes az általános kegyelem, „hiszen Isten jóságának sugara” megvilágítja a teremtet világ valamennyi területét;

2. „akiket eleve elrendelt, azokat el is hívta” (Róm 8,30); azaz Isten kegyelmi végzése érvényesül az egyháztagok egy részénél (predestináció);

3. a legbelső koncentrikus kör a kiválasztás lelki országa, ahol Isten gondviselésének közvetlen megtapasztalása érezhető.²⁹

Külön tanulmányt érdemelne a kérdés, hogy mivel magyarázható a kegyelmi kiválasztás iránti intenzív, évtizedekig ható teológiai érdeklődés. Egy lehetséges válasz, hogy az előbb említett eklézsiológiai-ekléziasztikai helyzetértékelés és megoldáskeresés belülről feszítette a teológiát. Az is tény, hogy 1936-ban hangzik el először Debrecenben, majd Kolozsvárott Barth kegyelmi kiválasztásról szóló tanításának első változata,³⁰ igaz a meghívók, illetve vendéglátók kérésére. Viszont feltűnő, hogy a nyugati, elsősorban a német teológia eredményeivel párhuzamosan (vagy azt néhány éven belül követve) jelentkezik a kálvini kettős predestináció-tan téves interpretációinak tisztázására tekintő igény, illetve egyházi-társadalmi közéletben lecsapódó torzulásainak korrekciója. Szemben a Max Weber által felállított – szociológiai és szociálpszichológiai szempontból egyébként nem érdemtelen – téziseivel, az erdélyi teológia is azt igyekszik a kegyelmi kiválasztással kapcsolatban hangsúlyozni, hogy e tantétel nem az üdvbizonytalanság polgári életérzésének legyűréséről szól, hanem elsősorban arról, hogy az Isten döntése független az ember magatartásától. Nem zordon tanról van itt tehát szó, hanem Isten szabadságáról és szuverenitásáról, az elválasztásban pedig egyértelműen a kegyelmen van a hangsúly. Ahogyan Geréb Pál fogalmazott: a *predestinációtan igazsága az evangélium summája*, a kiválasztás nem indokolatlan zsarnoki önkény, hanem kegyelmes alászállás.³¹ Emellett pedig a tan tulajdonképpeni mondanivalója és célja az,

²⁹ Nagy Géza: *Kegyelmi elrendelés és kiválasztás*. In: *RSZ* 1968/5 (333–343), 334–337.

³⁰ Barth Károly: *Isten kegyelmi kiválasztása*. Négy előadás az eleveelrendelésről. In: *Igazság és Élet füzetek* 8, Debrecen 1937. – Az előadás utáni kérdések bizonyítják ezt az élénk érdeklődést. Ld. többek között a Kolozsváron feltett kérdéseket és válaszokat: *i. m.* 48–50.

³¹ Geréb Pál: *A kegyelmi kiválasztás*. In: *RSZ* 1959/9 (261–265), 262. – Ld. még: Geréb P.: *Isten kegyelmi kiválasztása*. In: *RSZ* 1963/5, 288–298. – Vö.: Barth: *KD* II/2, 1. §. 32, §. 35. – Jakobs, Paul: *Die Lehre von der Erwählung*. Glaube und Bekennen, Zürich 1966. – Jürgen Moltmann: *Prädestination und Perseverenz*. Neukirchen 1961.

hogy Isten kegyelmét a maga teljes szabadságában fejezze ki (2Móz 33,19: „Könyörülök, akin könyörülök, kegyelmezek, akinek kegyelmezek”). Etikai konzekvenciáját tekintve a kegyelmi kiválasztás szabadságának jelentőségét az ember minősítésére és magatartására nézve két pontban foglalja össze Geréb Pál: 1) Isten megelőző kegyelme az embert „megaláztatja” és bünbánatra inti, ezzel együtt pedig „felmagasztalja”, felszabadítva a bűn és a halál átka alól a szolgálat és az öröm szabadságára. A kegyelem az „Isten szabadsága a teremtménnyel szemben”; 2) A kegyelem szabadságának a célja pedig nem más, mint az ember engedelmességre való nevelése.³²

Konklúziók

Mire tanít a Református Szemle 100 éve?

1. A rendszerváltozást követően az egyház számára megnyílt lehetőségek új feladatok elé állítják a gyülekezeteket, közelebbről a lelkészt, a teológust. Az elvárások tudatosításának idején és a megfelelési kényszer nyomása alatt fennáll a kísértés elmélyült teológiai munka nélkül gyors és használható gyakorlati eszköztár elsajátítására, megszerzésére. Lerövidül tehát az út a bibliai-teológiai alapvetés és a gyakorlati következmények/következtetések között, ez pedig szelektív látáshoz és torzulásokhoz vezet. Tanulság: érdemes ezt az utat nem megspórolni! Az elmélyült teológiai munka, valamint az egyházi és társadalmi valóság megtapasztalásának igénye a teológia beszűkülésének vagy különböző érdekek mentén történő instrumentalizálásának veheti elejét!

2. „A tisztességes teológiát az különbözteti meg az egyházkormányzattól, hogy nem hajlandó kompromisszumokra” – állapítja meg *E. Jünger*.³³ A 20. századi egyház- és teológiatörténet elegendő példát szolgáltat arra nézve, hogyan sajátította ki az egyházkormányzat a tudományos teológiát vagy bénította meg a teológia művelését. Korunkban viszont a *kybernézisz* és *tudományos teológia* kritikai egymásra vonatkoztatása több mint szükségszerű – s ehhez kellő pozitív adalékkal szolgálhat a Szemle: az egyház a világban a Kijelentés megértése és magyarázata által kormányozza magát, keresve a választ a kérdésre, hogy mit jelent itt és most egyházként élni?

3. A teológiának, mint az egyház kritikai funkciójának létjogosultsága vitathatatlan – ez viszont nem vezethet a teológia tudományos közéletben való elszigetelődéséhez. Hosszú ideig a Szemle a teológia egyházi tudományként elszigetelt életet élt, igaz, egyfajta védettséget is élvezett. A történelmi okok ismertek. Öröndetes viszont, hogy az utóbbi években, elsősorban a fiatal teológus nemzedék tollából megjelenik az igény a teológia és a tudományok közötti viszony megfogalmazására,³⁴ a közvetítés útjainak keresésére (pl. teológiai szempontok a kreáció-evolúció vitához)³⁵ vagy teológiai kérdések interdiszciplináris megközelítésére.³⁶ Ezt a törekvést csak helyeselni tudjuk, hiszen a kijelentés-hitnek nyilvánosság-igénye van – s ez nemcsak a politikai-társadalmi

³² Uo. 4.

³³ Jünger, Eberhard: Der königliche Mensch. In: Ders: *Barth-Studien*. Zürich 1982 (233–246), 233.

³⁴ Ferencz Árpád: Az egy és a sok kísértet a teológia és a tudományok közötti viszony megfogalmazására. In: *RSZ* 2000/1, 40–45.

³⁵ Visky S. Béla: Teológiai szempontok a kreáció-evolúció vitához. In: *RSZ* 2002/2, 206–225.

³⁶ Lengyelne Püsök Sarolta: Ember a halálon innen és túl. In: *RSZ* 2005/5, 502–508. – Lengyelne Püsök Sarolta: Interdiszciplináris időértelmezés. In: *RSZ* 2005/4, 409–433.

közéletet fórumát jelenti, hanem a tudományok akadémiai nyilvánosságának igényét,³⁷ amelyen a teológiának is számot kell adnia tárgyáról, módszereiről és eredményeiről.

Egyház, teológia, társadalom – e három együtt csak abban lehet érdekelt itt a Kárpát-medencében, hogy az egyház tanítóinak és szolgáinak teológiája – ahogyan Barth Károly megfogalmazta - „ne rossz, hanem jó teológia”³⁸ legyen! A „jó teológiát” ő a fenti értelemben értette. Török István ehhez még hozzáteszi: a teológia pedig segítheti az egyházat „a baj megelőzésében, hogy az egyház Krisztus egyháza maradjon”.³⁹ Úgy gondolom, hogy ez a program születésnapjoként sem elvetendő. Ezt kívánja a Debreceni Református Hittudományi Egyetem közössége a folyóirat szerkesztőisége és az erdélyi protestantizmus számára, a Református Szemle 100. születésnapján!

A díjak átadása

³⁷ Vö.: Tracy, David: *The analogical imagination. Christian theology and the culture of pluralism*. Crossroad. New York 2000, 3–46. D. Tracy amerikai teológus a teológus társadalmi-közéleti portréjának megrajzolása közben különbséget tesz a nyilvánosság területének tekintetében „társadalom, akadémia és egyház” között.

³⁸ Barth, Karl: *Offenbarung, Kirche, Theologie. Drei Vorträge, gehalten vom 10–12. April 1934 in Paris*. In: Ders.: *Theologische Fragen und Antworten. Gesammelte Vorträge / 3. Band*, 1957 (158–184), 184.

³⁹ Török István: A megújulás teológiai feltétele. In: *Confessio* 1990/1 (122–124), 124.